

CURS L'OFICI de LLEGIR

ELS LLIBRES DE LA MEVA VIDA (1)

Sessió 3, 26-IV-2023, J. Jubert

Jean-François REVEL, *El conocimiento inútil*, Barcelona, Planeta, 1989 [1988], 354 p.

Notícia sobre Jean-François RICARD (1924, Marsella – 2006, Kremlin-Bicêtre, Val-de-Marne). [82 a.]

1943 [19 a.]- 1947: *Ecole Normale Supérieure* (rue d'Ulm, París)

1943-45: membre de la *Résistance* (pseudònim Ferral).

1947: *Diplôme d'Études Supérieures en Philosophie*.

1947-1948: Professor a Tlemcem (Algèria).

1948-1950. "*Vie de bohème*".

1950-1952: Professor a l'*Institut français* de Mèxic.

1952-1956: Professor d'Història a la Facultat de Lletres de Florència (Itàlia).

1957-1959: Professor de filosofia al *Lycée* (institut) Faidherbe de Lille

1959-1963: Professor al *Licée J.-B. Say* de París.

1962-2006: abandonó de la docència. Periodista i escriptor.

1978-1981: Director del setmanari **L'EXPRESS** (cessament per dimissió)

1981-2006: redactor del diari **POINT**.

OBRES:

- *Pourquoi des philosophes ?* (1957)
- *Pour l'Italie* (1958)
- *Sud Proust* (1960)
- *La Cabale des dévots* (1962)
- *Contrecensures* (1966)
- *Ni Marx ni Jésus* (1970)
- *La Tentation totalitaire* (1976)
- *La Nouvelle Censure* (1977)
- *La Grâce de l'État* (1981)
- *Comment les démocraties finissent* (1983)

- *Le Rejet de l'État* (1984)
- *Uneix antologia de la poésie française* (1984)
- *Li Terrorisme contre la démocratie* (1987)
- *La Connaissance inutile* (1988)
- *L'Absolutisme inefficace, o Contre le présidentielisme à la française* (1992)
- *Le Regain démocratique* (1992)
- *Histoire de la philosophie occidentale, de Thalès à Kant* (1994)
- *Le Moine et le philosophe* (diàleg amb el seu fill [Matthieu Ricard](#)) (1997)
- *El Voleur dans la maison viu. Mémoires* (1997)
- *Fin du siècle des ombres* (1999)
- *La gran parada. Essai sur la subsistence de l'utopie socialiste* (2000)
- *L'obsession anti-américaine* (2002)

Traduccions

- *Los italianos al desnudo*. Ed. Siglo Veinte. Buenos Aires (1965)
- *Las ideas de nuestro tiempo*. Ed. Emecé. Buenos Aires (1973)
- *La tentación totalitaria*. Plaza & Janes (1976)
- *El Estado megalómano*. Planeta (1981)
- *Cómo terminan las democracias*. Planeta (1985)
- *El conocimiento inútil*. Espasa-Calpe (1993)
- *El monje y el filósofo*. Urano (1998)
- *La gran mascarada. Ensayo sobre la supervivencia de la utopía socialista*. Taurus (2000)
- *Un festín en palabras. Historia de la sensibilidad gastronómica, de la antigüedad a nuestros días*. Tusquets (1980)
- *Diario de fin de siglo*. Ediciones B (2002)
- *La obsesión antiamericana. Dinámica, causas e incongruencias*. Urano (2003).

EL CONEIXEMENT INÚTIL (1988)

Vaig adquirir el llibre l'any 1989, el juny, atret tant pel títol (ho desconeixia tot sobre l'autor) com, potser sobretot, pel text (frase/cita) col·locat al peu de la portada: "*La primera de totes les forces que dirigeixen el món és la mentida*". Va ser la lectura de l'estiu d'aquell any, a bord de *la Granduca*, una autocaravana amarrada a uns tamarius de la platja de Pals. L'autor sumava 64 anys de vida en publicar el llibre i 51 el lector aplicat de torn.

A més del títol i el text estampat a la portada, l'impacte (el *clinamen* o *parenklisis*) es produí en arribar al capítol 9: *La necessitat de la ideologia* (p. 144-201). Abans d'arribar a aquesta alçada de la lectura, tot treballant el llibre i ser treballat per ell, ja havia recollit (subratllat) i traslladat (a un quadern) alguns fragments. Una mostra:

"Després de tres mil·lennis d'ensinistrament en la discussió filosòfica, els membres, selectes o no, educats en la tradició occidental, no han perdut el vici de dissertar sobre nocions abstractes sense haver-les definit." (p. 17)

[És evident que per un lector prèviament troquelat pel vici de les “definicions mínimes”, l’observació brillà intensament].

Més:

“El valor pedagògic i profilàctic de la història dels genocidis és nul si no comprenem que qualsevol humà pot convertir-se en el seu autor o còmplice. L’espectacle del passat ha d’incitar-nos no a la bona consciència derivada d’una condemna retrospectiva del mal, sinó a la desconfiança envers la nostra pròpia capacitat per cometre’l. Dins de cada un de nosaltres hi resideix un Darquier de Pellepoix¹.” (p. 42).

[Tornava a Lorenz, ampliant la plataforma].

Capítol 9: La necessitat d’Ideologia (p. 144-201)

Així comença:

“¿Què és la ideologia? És una triple dispensa: dispensa intel·lectual, dispensa pràctica i dispensa moral.” [el “lector brut” llegeix *ètica* on l’autor escriu *moral*].

I segueix (definint):

1. *Dispensa intel·lectual*: “consisteix en retenir només els fets favorables a la tesis que es sosté, inclús en inventar-los (els *fets*) totalment, i en negar els altres, ometre’ls, oblidar-los, impedir que siguin coneguts”. És a dir: retenir només el que és favorable a la ideologia prèvia, en un pervers exercici de reducció de tot al *cregut*; *negacionisme*, també; mentir.
2. *Dispensa pràctica*: “suprimeix el criteri d’eficàcia, treu tot valor de refutació als fracassos, ... fabricant explicacions (justificacions) que els excusin. A voltes les explicacions es redueixen a una mera afirmació, a un acte de fe”. Cap fracàs és culpa o responsabilitat del sistema ideològic (Revel només es refereix a ideologies polítiques, mai remet a temàtica religiosa); la culpa és sempre de factors externs (els altres, contrincants, oposats; el fracàs del marxisme/socialisme és culpa del capitalisme; ...). Podem, doncs, continuar essent ineficaços.
3. *Dispensa moral/ètica*: “Queda abolida tota noció de bé o de mal per als actors ideològics; el servei a la ideologia ocupa el lloc de la moral”. El fi justifica els

¹ Comissari General des Assumptes Jueus del Govern de Vichy els anys 1942-1944. Refugiat a Espanya, hi morí l’any 1981. [El “bon lector” procedeix a exhumar tota referència que, en el treball de llegir-llegint, ignora, aturant-se i excavant; després pot continuar. És a dir: un llibre porta altres llibres (i inclús a músiques i a llocs).

medis: robatori, corrupció, nepotisme, assassinat, terrorisme, genocidi, realitzats en nom (o al servei) de la ideologia, estan més enllà del bé i del mal.

En resum: la ideologia “*eximeix alhora de la veritat, l’honradesa i l’eficàcia*”.

“És dur viure sense ideologia, ja que aleshores un es troba davant d’una existència que només ateny a casos particulars, cada un dels quals exigeix el coneixement únic i concret dels fets, amb risc d’error i de fracàs en l’acció, amb eventuais conseqüències éssers humans, i una probabilitat de remordiment per el que decideix. Res de tot això li pot succeir al ideòleg”.

(p. 144)

Tot això, i més, condensat a la mateixa pàgina. Per continuar (sempre amb el recolzament de la casuística, els fets) formulant preguntes: ¿Per què triomfen les ideologies?, ¿per què els humans prefereixen creure a saber?. I assajar respostes: “per la necessitat de tranquil·litzar-se amb una seguretat mental i una il·lusió de comprensió global” (p. 179). I el pinyol de la qüestió: la mentida ocupa el lloc de la ignorància; la *doxa* (opinió) ofega la *episteme* (aquells pocs coneixements –fets- sobre els quals no està permès tenir-ne una opinió).

A les pàgines 200-201, Revel enumera la quàdruple funció de la ideologia:

1. És un instrument de poder.
2. És un mecanisme de defensa contra la informació (els fets).
3. És un pretext (excusa) per sostreure’s a l’ètica (escollir com he de comportar-me, assumint les conseqüència d’aquesta elecció).
4. És un mitjà per prescindir del criteri d’experiència empírica (la verificació dels resultats).

Definicions mínimes Revel:

-Ideologia:

- “Foguera de creences ... que es degrada en un sindicat d’interessos” (p. 145).
- “Barreja d’emocions fortes i idees febles”.

-Integrisme: “moviment polític amb justificacions religioses” (p. 148).

-Teoria: “Projecció coherent d’un moment del coneixement” (p. 195)

Cites:

“Es pot començar a parlar d’ideologia només en presència de creences col·lectives. L’ideòleg solitari és relativament inofensiu” (p. 147).

“A partir del moment que l’humà va poder pensar, va tenir por del coneixement” (p. 160).

“Una estafa intel·lectual pot rebre el segell de *ciència* i convertir-se en una veritat” (p. 172).

“El poder de la ideologia troba la seva cobertura en la falta de curiositat humana pels fets” (p. 179).

“La història seria una cosa excel·lent, si fos veritable” (Tolstoi) (p- 182)

“La història és sempre història contemporània” (Benedetto Croce”) (p. 197).

“La democràcia és una civilització” (p.66)

Molt incomplet sumari de fets exhumats a *El coneixement inútil*:

- Sobre les reformes de l’ensenyament (p. 25s)
- Els casos G.F. GROTEFEND, H.C. RAWLINSON i Michel VENTRIS, *libido ignorandi*, “negativa a aprendre” o “¿Què hi ha més inofensiu que l’assiriologia?” (p.180-181). Amateurs versus funcionaris professionals.
- El cas Philip JENNIGER (1988) o la prohibició de la memòria (p. 51-53)
- El genocidi ucraïnès (l’Holodomor) (1932-33)
- El cas LISENCO (p. 22-23), el Tomàs d’Aquino soviètic.
- El “complot de les bates blanques” (1953)
- El cas Lanzmann (p. 42, 49).
- Publicació d’ “Arxipèlag Gulag” (p. 29, 44, 184). “La ignorància volguda” (p. 184)
- El cas historiogràfic de la *Revolució francesa* (p. 185)
- L’*apartheid* sud-africà o “quin valor pot tenir una declaració dels drets humans si no és universal” (p. 86)
- Guerra de Biafra, objectiu: eliminació dels Ibos (“el racisme negre”)
- El cas de Burundi (“l’*apartheid* negre”) (p. 88-89). Els *tutsis* contra els *hutus*, i el silenci d’occident.
- El cas Seku Turé (Guinea), Valery Giscard d’Estaing, F. Mitterand i el director general de la UNESCO (Amadu Mahtar M’Bow) (p. 90-92) (dècada 70-80).
- El cas Etiòpia (coronel Megistu) (p. 92-93).
- El cas Amin Dada (Uganda) (p. 97)
- Vietnam 1975.
- Afganistan 1979-1988.
- L’oblit de la Xina maoista.
- El cas Polònia.
- La qüestió del virus de la SIDA (p. 258-260)
- El cas Carl SAGAN i l’hivern nuclear (p.170s)

- El cas HEIDEGGER p. 322-326). “Que una obra tant verbal i verbosa com la de Heidegger, una massa tal de buides banalitats hagi pogut passar per un monument del pensament, demostra simplement que, mancada de substància, la filosofia contemporània està amb l’aigua fins el coll” (p.324). “El cas Heidegger no ha tingut altre interès que il·luminar la pobresa que emmascara la pretesa profunditat de la filosofia moderna” (p.326).

Translació (*lectura bruta*) a altres fets *post-scriptum*:

- El cas Carles Rahola o com “*la ignorància voluntària*” del passat comporta la falsificació del present (p. 53). És a dir: ¿com és possible que permetem que una biblioteca pública, la titularitat de la qual és del Gobierno de España, porti el nom d’un assassinat per aquest govern sense el prerequisite ineludible de l’anul·lació del judici i plena rehabilitació del nomenat? Revel: “Mantenir la major ignorància possible sobre el passat, de manera que faciliti el major engany possible en el present” (p. 56).
- Els cas del síndrome tòxic provocat per l’oli de colza.
- El cas de la platja de Tarajal.
- La traïció envers el poble sahrauí.
- La celebració cada 12 d’octubre del *Dia de la Hispanidad* (de la Raza, de la Patria), és a dir: del genocidi espanyol a Sud-Amèrica.
- El cas O. Wilson (sociobiologia) o “al final tot el món és feixista, llevat dels socialistes, i els comunistes, per suposat” (p. 60).
- La qüestió de les “vaques boges”.
- La monarquia borbònica.
-

Conclusions i evidències:

“La primera de totes les forces que dirigeixen el món és la mentida”, seguida de la incompetència, la “ignorància voluntària” i la negligència en anar a les fonts (els fets).

El coneixement (és) inútil perquè no en fem cap cas.

Els coneixement inútil, de Revel, és l’aplicació directa del “*veure una cafetera i escoltar el cant d’un ocell de mode propi d’un infant*” d’Eric Berne² a la pràctica política (ampliable a la Història, la Filosofia i la Religió).

² Eric Berne, *Juegos en que participamos. Psicología de las relaciones humanas*, Mèxic, Diana, 1974 (1964), p. 190.

A més d'haver llegit *Medea* (d'Eurípides) i *Amok* (de Stefan Zweig), per entendre el telenotícies de cada dia és imprescindible haver llegit (rellegit) *El coneixement inútil* (tot i el fatídic profetisme del mateix títol).

Llegir, a més, Bricmont i Sokal (*Impostures intel·lectuals*) i *La genealogia de la moral* de F. NIETZSCHE³, ajudarà a millorar l'òptica (el punt de vista, és a dir: el *jo*) i a fer suportable l'esforç, dur, d'existir sense ideologia i les seves dispenses, mentre s'espera l'arribada del retorn al no-res (altrament dit *rigor mortis*).

(Vilademuls, 30,IV,2023)

³ Friedrich Nietzsche, *La genealogia de la moral*, Madrid, Alianza, 2000 (1887).